

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

22e jaargang nr. 24

15 juni 1969

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

De meidagen van Amsterdam

In de meidagen van het vorige jaar hebben de Franse studenten zoveel beroering gewekt, dat zij tien miljoen arbeiders hebben meegesleept in een algemene werkstaking, die meer dan drie weken heeft geduurd en die het regime van generaal de Gaulle zwaarder heeft geschokt, dan men toenmaals nog kon voorzien. Hoewel de onmiddellijke successen van de Franse meidagen niet geweldig zijn geweest hebben ze toch geleid tot aanzienlijke hervormingen in de structuur van de universiteiten. En bovendien zijn de revolutionaire denkbeelden, door de studenten uitgedragen, over de ganse wereld verspreid. Er bestaat een enorme literatuur over. Vergelijkt men met deze schokkende demonstraties, stakingen en bedrijfsbezettingen de gebeurtenissen in Amsterdam rond het Maagdenhuis, dan was hier slechts sprake van een zeer bescheiden protestbeweging. Maar ons land is klein en kleingeestig en ons volk schijnt wel vervuld van een collectief angstcomplex. Vandaar waarschijnlijk de ongewone concentratie van politie en marechaussee, de debatten in het parlement en de gemeenteraad, omdat vijfhonderd studenten gedurende vier dagen een gebouw van de universiteit bezet hadden gehouden.

Natuurlijk kan men de Amsterdamse meidagen niet los maken van hetgeen in de internationale studentenbeweging gaande is, overal. In Berlijn was het eerder roerig dan in Parijs, zelfs in Praag en Warschau waren er studentendemonstraties, en in Latijns-Amerika vallen er al sinds jaren doden bij de massale protesten van studenten tegen dictatuur, militarisme, de heerschappij van feodale kasten en de economische kolonisatie. Kort voordat in Amsterdam het Maagdenhuis werd bezet stonden in hoger beroep de studenten terecht, die in oktober enige uren het Mexicaanse consulaat bezet hadden

gehouden. Ze deden dit om de aandacht te vestigen op het afstotende bloedbad dat in de stad Mexico was aangericht onder studenten, die protesteerden tegen politie en legereenheden, die de universiteitsstad waren binnengedrongen om vrijheidlievende stemmen te smoren. De Amsterdamse studenten, die zich solidair verklaarden met hun Mexicaanse collega's, zijn nu veroordeeld tot boeten en voorwaardelijke gevangenisstraffen. Dat zijn in wezen politieke vonnissen. Waarom wekt men ons eigenlijk op, solidair te zijn met het lot van minder ontwikkelde volken? Het feit, dat zij arm en technisch achtergebleven zijn, houdt altijd verband met de achterlijke sociale structuur in die landen, met te veel grootgrondbezit of met de macht van heersende kasten, militaire klikken en buitenlandse exploitanten, met gebrek aan industrie en scholen. Solidariteit met de verpauperde massa's van „de derde wereld” betekent altijd solidariteit met de vooruitstrevende en revolutionaire krachten, die de politieke en economische structuur democratischer, socialer, moderner willen maken door het breken van de macht der nu regerende kleine minderheden. Duizenden studenten en jongeren sympathiseren met de bevrijdingsbewegingen in arme landen, en zij zijn daartoe zelfs opgewekt. Maar als ze aan die sympathie te luidruchtig en te demonstratief uiting geven worden ze op een formalistische manier gestraft.

Maar — zo zult u zeggen — in Amsterdam ging het alleen om hervormingen aan de universiteit en daartoe werd een illegaal middel aangevend. Laten we ons echter duidelijk voor ogen stellen, dat het verlangen naar hervorming van de structuur der universiteit een uitvloeisel is, een gevolg van onlustgevoelens en van onmin met de structuur van de samenleving, nationaal

een radio-uitzending van zondag 15 juni 1969

In de oriëntatieserie: „Wereldproblemen” is verschenen

HET RASSENVRAAGSTUK

door Prof Dr. J. Brummelkamp

26 pagina's f 0,50.

Uitsluitend te bestellen door storting en overschrijving van f 0,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Het Humanistisch Verbond Utrecht

en internationaal. In ons eigen land zijn allerlei krachten werkzaam, die deel hebben aan de internationale toeneming van de macht van militaire leiders, aan internationale exploitatie van arme volken, aan het verdedigen of goedpraten van fascistische regimes, die zogenaamd bondgenoten zijn van de westelijke wereld. Bovendien is de inrichting van ons staatsbestel verouderd en zijn er instituten, die in honderd jaar nauwelijks veranderd zijn. Het gaat dus niet in het bijzonder om die universiteit. Wat de inrichting van het hoger onderwijs aangaat: in werkelijkheid is die al veel meer gedemocratiseerd, van onder op, door docenten en studenten samen, dan met officiële structuur overeenkomt. De wetenschappelijke staf van de Amsterdamse universiteit bijvoorbeeld heeft de principiële eisen van de studenten in het Maagdenhuis onderschreven. Er was natuurlijk verschil van mening over de strijdmethode en over verscheidene technische punten. Daarbij stonden de docenten van de sociale en politieke en — let u wel op! — van de theologische faculteiten het meest achter de eisen van de studenten. En tenslotte is door de wetenschappelijke medewerkers met een behoorlijke meerderheid aanvaard: de principiële erkenning van het recht om mee te beslissen — en niet alleen om mee te praten — van allen die bij de universiteit betrokken zijn, met gelijkwaardigheid van iedere stem van de deelnemers aan de algemene vergaderingen. Het hoofdprobleem voor de universitaire gemeenschap van Amsterdam wordt misschien gevormd door de regering in Den Haag. Vermeld moet ook nog worden dat de docenten alles hebben gedaan om ingrijpen van de politie te voorkomen. Zij wilden terecht de bezetting van het Maagdenhuis afhandelen als een interne universitaire kwestie, zonder inmenging van politie en justitie. In het curatorium behoren daarom geen vertegenwoordigers te zitten van uitvoerende organen van het openbare gezag en geen leden van de rechterlijke macht. De burgemeester van Amsterdam is ook als curator afgetreden, nadat hij opdracht had gegeven tot het ingrijpen van de politie. Er zijn landen waar de autonomie van de universiteit en de onschendbaarheid van haar gebouwen en terreinen tot een traditie behoort, en het is jammer genoeg dat deze autonomie steeds meer

wordt geschonden.

In de Amsterdamse meidagen ging het wel om een democratisering van de structuur van het hoger onderwijs, maar de opstandigheid had veel bredere en diepere oorzaken. Dit blijkt ook uit de methode van de bezetting, die overigens op andere universiteiten al eerder was toegepast, zoals in Tilburg. Om niet te spreken van Berlijn, Parijs, Londen en zovele andere plaatsen. Het is duidelijk dat die bezetting niets te maken heeft met toeëigening van bezit, niet met vernieling of versterking van het apparaat, maar dat zij een moderne vorm is van protest, zoals straatdemonstraties en stakingen dat altijd waren. Het is toch tekenend genoeg dat een gematigde democratische partij als D'66 zich met een meerderheid van twee derden heeft uitgesproken voor de toelaatbaarheid van de bezetting van een gebouw, als machtsmiddel om doeltreffend overleg af te dwingen. En om dat verhaasten van een vertraagd overleg ging het hier. D'66 vindt zulk een methode zelfs gewenst als vaststaat, dat bij de andere partij geen bereidheid aanwezig is tot serieus onderhandelen. Voorwaarde is natuurlijk dat geen schade wordt toegebracht aan personen of goederen, aldus deze partij. Maar de opvattingen over buitenparlementaire actie zijn nu eenmaal veranderd. Als onze democratie conservatief wordt, als de verstening en verzuiling leiden tot de vorming van kasten van mandarijnen en bonzen, van het zogenaamde establishment en de bureaucratie, dan is buitenparlementaire oppositie zelfs noodzakelijk. In Duitsland en Frankrijk is die vorm van oppositie een aanvaard begrip geworden. In de gehele geschiedenis zien we overigens, dat de grote veranderingen en verschuivingen nooit door een parlement

de dronk

Den wandlaar, afgemat van zon,
en dorstig door het stof der wegen,
hoe troost hem het geruis der bron,
hoe glimlacht hem heur zilver tegen.

Hij gespt zijn knellend ransel los,
en legt zijn doornenstok daarneven
dan knielt hij neer in 't vochtig mos,
en voelt de zegen van te leven.

Het lover lispelt in de wind,
hij schept het water met de handen,
sluit rustig de ogen als een kind,
en denkt aan verre, groene landen.

Het lijkt hem, of in vroeger tijd
een grote zonde werd bedreven,
waarvan hem nu die dronk bevrijdt,
terwijl hij zucht: mij is vergeven.

Ook ik ben zulk een wandelaar,
en als de hete wegen blinken,
verlang ik naar het water klaar,
om daar te knielen en te drinken.

Aart van der Leeuw
Nederlands dichter, 1876-1931

of gemeenteraad teweeg worden gebracht. Daar- in worden de veranderingen tenslotte geregi- streerd, altijd veel te laat, nadat de maatschap- pelijke verhoudingen in wezen al gewijzigd zijn. De sociale wetten zijn er gekomen na de direc- te actie van de arbeiders en hun klassestrijd. Het algemeen kiesrecht is door het volk afge- dwongen. Het onderwijs wordt veel te traag ge- moderniseerd. De verouderde huwelijks wetten geven helemaal geen beeld van de opvattingen van het zogenaamd soevereine volk. Hoe lang heeft het niet geduurd voordat crematie werd gelijkgesteld met begraven, en hoe moet er nog altijd gestreden worden voor volkomen gelijk- stelling van onkerkelijken en kerkelijken, ter- wijl de overgrote meerderheid van het volk die al lang heeft aanvaard. Een democratie ontwik- kelt zich slechts ten dele binnen de vertegen- woordigende lichamen en allereerst daarbuiten. Wat nu de studenten en jongeren aangaat: het is niet nodig alles goed te keuren wat zij doen, dat verlangen zij niet van de ouderen en zij aanvaarden hun eigen verantwoordelijkheid. Maar men moet wel begrijpen dat zij zich af- vragen, wat voor hen de toekomst zal brengen. Men kan niet straffeloos spelen met kernwapens en spreken van dreigende oorlogen, zonder dat het probleem aan de orde gesteld wordt wat eigenlijk de zin is van het leven. In de hele we- relld openbaren zich revolutionaire stromingen, omdat het onbehagen over de bestaande civili- satie steeds groter wordt. Voor de jonge intel- lectuelen is de kernvraag deze, of zij gedwongen zullen worden tot dienstbaarheid aan allerlei bestaande machten en belangen van heersende

minderheden. Voor hen betekent democratie veel meer dan stemmen op kamerleden en par- tijen. Zij vragen zich af in hoeverre zij hun ken- nis, wetenschap en arbeid in dienst zullen kun- nen stellen van het menselijk welzijn, van ver- hoging der levensvreugde, van de vermenselij- king der samenleving, van vrijheid en creativi- teit. Wat dit aangaat moet men hun gevoel voor sociale verantwoordelijkheid toejuichen. Zeker, allerlei conventionele opvattingen, dogma's, ta- boe's en materiële belangen komen daardoor in het gedrang. Maar men kan een samenleving niet laten verstenen. Wat in Amsterdam ge- beurde was slechts een onderdeel van een inter- nationale radicale stroming. Wie daarvoor geen begrip heeft staat dichter bij het jaar 1900 dan bij het jaar tweeduizend.

A. L. Constandse

Over de menselijke waardigheid

Een vertaling van de beroemde rede van Pico della Mirandola door dr. J. Hemelrijk.

Deze prachtige uitgave mag in geen enkele hu- manistische bibliotheek ontbreken

56 pagina's — f 6,90

Bestellingen door storting of overschrijving van f 6,90 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Huma- nistisch Verbond te Utrecht, met opgave van het bestelde.



De Humanistische Stichting „Socrates”

Deze stichting, die tot taak heeft om de doordenking van de wetenschappelijke en culturele achtergrond van het moderne humanisme te bevorderen, heeft in de loop der jaren een aantal rapporten uitgegeven, die stellig belangstelling verdienen. Nu ook het rapport „Echtscheiding” is verschenen, is er alle reden om voor deze rapporten uw aandacht te vragen.

Het zijn:

- | | | |
|------|--|----------------|
| 6902 | „Echtscheiding”. Rapport van de commissie, ingesteld na de conferentie over de echtschei- dingsproblematiek (zie 6601) | 24 blz. f 2,50 |
| 6601 | „Humanisten over echtscheiding”. Voordrachten gehouden tijdens een juristenconferentie. | 32 blz. f 1,80 |
| 6804 | Het gezag
Verslag van twee conferenties over dit onderwerp. | 40 blz. f 2,25 |
| 6801 | Humanisme en Arbeid.
Rapport van een commissie, die hiervoor was ingesteld. | 54 blz. f 4,50 |
| 6702 | De Aanstootgevers.
Rapport uitgebracht door de commissie „het mensbeeld in de moderne literatuur”. | 32 blz. f 3,25 |

U kunt deze rapporten bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

Mooi en lelijk, aantrekkelijk en afstotend is tot dusver alleen genoemd in de formele bepaling van de belangeloze waarneming. Terecht, lijkt mij, omdat een indeling, die eraan voorafgaat, momenteel de aandacht heeft. Het spreken in termen van schoon en lelijk wordt veelvuldig afgewezen, omdat deze terminologie wordt verbonden aan het burgerlijk tijdperk. Schoon is wat conform is aan de heersende smaak van de bovenlaag en de pretentie heeft voor allen te gelden. Verschillen tussen mensen in wat zij als positief en negatief ervaren, moeten daarentegen worden vrij gelaten. De tegenstelling, die eraan voorafgaat, ligt tussen iets-zeggend en niets-zeggend, tussen emotie oproepend of niet. Iets is belangwekkend, boeiend, inspirerend zelfs — door instemming of afkeuring — of vervelend, het aankijken niet waard.

In de actuele cultuurovergang is deze reductie begrijpelijk. Wij moeten terug naar wat voorafgaat aan nadere kwalificatie van ontroering. De nadruk op de objectieve houding van wetenschapsbeoefening en op de praktische functionering van collectieve en individuele behoeftebevrediging voert naar een wereld, waarin het emotionele leven ondervoed raakt, naar een té bruikbare en daarom onleefbare wereld. Wij zullen onze tijdgenoten, die daartegen in verzet komen, moeten trachten te verstaan. Op het gebied van de zgn. vrije kunsten is het zoeken naar nieuwe uitgangspunten duidelijker dan bij de zgn. gebonden kunsten. Toch is het ook hier het geval. Ik kan, om dat te illustreren slechts enkele aanzetten geven.

Grondstoffen worden heden ten dage gemaakt: kunststof. Uit kunstgrondstof vervaardigt men op grote schaal „materiaal”, dat voldoet aan tevoren gestelde eisen. Hardheid en vorm, doorzichtigheid en kleur, oppervlak en gedrag in verschillende omstandigheden, zijn voorspelbaar. Dat opent ongekende mogelijkheden. Want natuurlijke materialen brengen hun eigen toevaligheden mee; men moet er zich naar voegen bij de bewerking. Deze nieuwe stof is genoemd naar plasticiteit, vervormbaarheid. Het is een „eerste materie”, die pas door het aanneemen van een vorm benoembaar is. De nieuwe mogelijkheden gaan veel verder dan onderdeel zijn in de technische ontwikkeling; zij reiken tot in de vrije kunsten. Voor de verhouding natuur-cultuur betekent de vinding van de kunststof, dat de kostbaarheid van natuurlijk materiaal duidelijker kan worden. Maar dan moeten wij het stadium van de imitatie voorbij zijn.

Nieuwe werkwijzen zijn het hart van de nieuwe techniek. De belangrijkste vruchten ervan zijn levenszekerheid en tijd, beschikbaar naar eigen keuze. Geen van beide zijn onmiddellijk bepalend voor de gestalte van een bijpassende wereld, noch voor gedragingen van mensen. Zij laten culturele pluriformiteit toe.

En de menselijke verrijking, die aan de lijfelijke

verzorging en bewerking van natuur verbonden is, wordt voor allen toegankelijk; handwerk is losgemaakt van het onderhouden van het leven. De mens is in staat de verhouding natuur-cultuur in vergaande mate zelf te bepalen en er handelend vorm aan te geven. Hij kan dat zelfs niet nalaten. De natuur kan en behoort tot haar recht te komen en evenzo elk artefact, dat niet louter in verbruik opgaat. Dat zijn algemene, formele richtlijnen voor het omgaan van de mens met natuur en cultuur, en met hun onderlinge verhouding. Zij zijn zinvol naar de mate van hun concretisering in menselijk handelen, in menselijk omgaan met elkaar en in menselijke wereldopbouw. Dit laatste is nu onderwerp van bespreking en kan nog nader worden toegelicht. Menselijke wereld bevat „uitrusting”, artefacten, wier betekenis samenvalt met hun werking. Het nederlandse woord „tuig” drukt dat ongeveer uit in werktuig, voertuig, vaartuig en speeltuig, recent aangevuld met denktuig. De vormverandering van onze wereld vertoont het verschijnsel van inbouwen van de uitrusting; zij is slechts zichtbaar waar dat voor in-werking-stellen en buiten-werking-stellen nodig is. De vervanging van het rijtuig door de auto-mobiel en door de trein is een duidelijk voorbeeld. Het vinden van een eigen vorm voor nieuwe voertuigen gaat aan inbouwen gepaard. Verlichting en verwarming gaan dezelfde weg, met de nadere bepaling, dat als men lichtvoorziening invoert de weg wordt vrijgemaakt voor de toevoeging van „spelen met licht”. De onzichtbaarheid van het louter dienstbare is, cultureel gesproken, vooruitgang. We raken heen over monumentale herinneringen aan technische triomfen — afkomstig van wereldtentoonstellingen. Dat geldt voor uitrusting, die diensten verleent door eigen werking. Evenals al het levende heeft het een „binnen” en een „buiten”, hoe beperkt ook. Een stap verder is uitrusting, die voor menselijke hantering bestemd is: keuken- en schoonmaakgerei. Hier speelt de „vormgeving” — het „uiterlijk” — een grotere rol. En nu moet industriële vormgeving ter sprake komen. Zij heeft met name betrekking op alle producten van de industrie, die een eigen werking hebben en tegelijk menselijke verrichtingen vergemakkelijken. Deze producten staan tussen uitrusting en inrichting in. Industriële vormgeving invoeren wil zeggen: bij het ontwerpen beginnen bij de gebruiker, niet bij het technisch gegeven, noch bij het economisch meest aantrekkelijke op korte termijn. Beginnen bij de gebruiker gaat van gemakkelijk hanteerbaar tot en met aantrekkelijk als onderdeel van de dagelijkse omgeving — van hanteren tot aanzien, zonder het een van het ander los te maken. Het gebied van toepassing is wijd: van vliegtuig tot pen en van de onderhoudsman tot de huisvrouw. Het zal de aloude verbinding tussen handvaardigheid en natuurlijke vormgeving moeten vervangen bij alles, wat industrieel wordt voortgebracht.

(Uit: Samenleven in een technische tijd. 3e druk. 1968. p. 145-147).

Radiolezingen:

Hilversum II (radio)

22 juni 1969, 9.45—10.00 uur: Radest over de activiteiten van de American Ethical Union.

29 juni 1969, 9.45—10.00 uur: Prof. Dr. F. Grewel: Een, twee, drie, vier, vijf, de bakker sloeg zijn wijf.

6 juli 1969, 9.45—10.00 uur: Dr. J. Houtgast: Het begin van alles.